

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ จึงเป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดถูกทำลายไป และทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศเกิดความเสียหาย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะที่ผ่านมากการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ มุ่งให้มีปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวไทยได้เจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี รายงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี 2542 การจัดระดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด 40 อันดับแรกของโลก ได้แสดงพบว่า ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 21 ของโลกในปี 2541 ซึ่งยังคงลำดับนี้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2533 ในขณะที่รายได้จากการท่องเที่ยวของไทย ลดลงจากอันดับที่ 13 ของโลกในปี 2533 เป็นอันดับที่ 17 ในปี 2541 เมื่อพิจารณาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกพบว่า ในปี 2541 ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 2 รองจากฮ่องกง คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของนักท่องเที่ยวในเอเชียแปซิฟิก ในส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวไทยเป็นอันดับ 3 รองจากจีนและฮ่องกงโดย มีรายได้คิดเป็นร้อยละ 8.1. ของรายได้จากการท่องเที่ยวในเอเชียแปซิฟิก เมื่อพิจารณาลักษณะของนักท่องเที่ยวที่มาไทยในช่วงปี 2538 - 2542 พบว่า มีนักท่องเที่ยวเพศชายมากกว่าเพศหญิงในสัดส่วนร้อยละ 60:40 สัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาประเทศไทยเป็นครั้งแรกและเที่ยวซ้ำมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 50 นักท่องเที่ยวร้อยละ 57 นิยมเดินทางมาประเทศไทยด้วยตนเองมากกว่ามาเป็นหมู่คณะ โดยมีสัดส่วนของการเดินทางมาเพื่อการพักผ่อนมากที่สุด

เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ที่ ฯพณฯ พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ด้วยการก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นนั้น นโยบายการท่องเที่ยวยังไม่ถือว่าเป็นนโยบายหลักของรัฐบาล จนต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2527 ในสมัย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีการรณรงค์ "การท่องเที่ยว" เพื่อให้ชาวต่างชาติมาเที่ยวเมืองไทย จึงได้เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง "นโยบายการท่องเที่ยว" เริ่มทวีความสำคัญมากขึ้นจนทุกรัฐบาลจะต้องมุ่งเน้นในเรื่องนี้และถือเป็นนโยบายหลักนโยบายหนึ่งของรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเพราะทุก

ฝ่ายยอมรับความจริงว่า “การท่องเที่ยว” ได้กลายเป็น “อุตสาหกรรม” นำรายได้เข้าประเทศปีละหลายแสนล้านบาท (ไชยา ยิ้มวิไล, 2544: 42) เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าออกของไทยทั้งหมดแล้วปรากฏว่า รายได้จากเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะกระแสเงินสดที่นักท่องเที่ยวนำเข้ามาใช้จ่าย ในส่วนของการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับหนึ่งมาโดยตลอด ความสำเร็จจากการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาเที่ยวประเทศไทย จนการท่องเที่ยวกลายเป็นรายได้หลักที่ช่วยลดการขาดดุลชำระหนี้ของประเทศโดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติโดยรวมมีความเข้มแข็งเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง รัฐบาลสามารถจะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาประเทศต่อไปได้แม้ในยามซับซ้อนขณะเดียวกัน ทางประเทศไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถทดแทนการตกต่ำของภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมสาขาอื่น ๆ ได้ เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูงเพิ่มขึ้นทุกปี จนสามารถชดเชยในช่วงภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยที่ผ่านมาได้ นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังเป็นการเสริมสร้างงาน การกระจายรายได้ และความเจริญสู่ท้องถิ่นในภูมิภาคอย่างทั่วถึงจากการที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว จึงทำให้ทางภาครัฐได้มีนโยบายในการพัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นมากมาย เพื่อเป็นการรองรับการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณาเพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม และป้องกันมิให้แหล่งทรัพยากรใหม่ ๆ ต้องถูกทำลายไป อันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและส่งผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น (บุษกร ภวจินดา, 2538) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของไทยนั้นเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา โดยในช่วงก่อนนี้ (ช่วงระหว่าง พ.ศ.2520-2535) เป็นช่วงที่การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยประสบผลสำเร็จอย่างสูงในเชิงเศรษฐกิจ โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติ เดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นทุกปี มีผลต่อรายได้ อัตราการจ้างงานและการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวแต่ ก่อผลกระทบเชิงลบกับสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม จึงทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยหันมามุ่งการพัฒนาแบบยั่งยืนตามกระแสแห่งความสนใจของชาวไทยและชาวโลกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา โดยในปี พ.ศ. 2538-2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น และในปี พ.ศ. 2539-2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติขึ้น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทยสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้น โดยมีแนวโน้ม 2 ประการมาบรรจบกันคือแนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและแนวโน้มของนักท่องเที่ยวที่ต้องการแบบผจญภัยหรือท่องเที่ยวแบบธรรมชาติโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่ การสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสอนุรักษ์และกระแสพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อมหรือต่อสังคมหรือต่อชุมชนนั้น ๆ (พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, 2538) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้และการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวและส่งผลให้ความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวดำรงอยู่ได้คงทนตลอดไป

สภาพสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เข้าไปใช้บริการ ได้มีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไปและโอกาสที่ทำให้เกิดผลเสียต่อไปในอนาคตแก่สังคมท้องถิ่นมีมาก หากไม่มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาไปในรูปแบบที่ถูกต้อง เช่น แข่งขัน หารายได้โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมอันดีงามและความถูกต้อง เกิดการแตกแยกขัดแย้งกันในหมู่เหล่า มีการลักลอบเสพยาเสพติด และจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวจนทำให้เกิดการกระทำผิดคดีอาญา เช่น ปล้นฆ่าลักทรัพย์นักท่องเที่ยว เป็นต้น ทำให้ประเทศไทยเสียภาพพจน์ในสายตาของชาวต่างประเทศ สภาพสิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิตของสัตว์ในป่าพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้โดยการถูกทำลายทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาของผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเดินป่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหลายรูปแบบสามารถแบ่งตามกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่การท่องเที่ยวแบบเดินป่า การท่องเที่ยวแบบดูนก การท่องเที่ยวแบบศึกษาถ้ำ การท่องเที่ยวแบบศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ การท่องเที่ยวแบบล่องเรือศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวแบบพายเรือ การท่องเที่ยวแบบดำน้ำชมปะการัง การท่องเที่ยวแบบขี่จักรยาน การท่องเที่ยวแบบปีนเขา การท่องเที่ยวแบบล่องแพ การท่องเที่ยวแบบล่องแก่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายรูปแบบดังกล่าวแล้ว ถ้าไม่มีกิจกรรมที่เหมาะสม การท่องเที่ยวดังกล่าวก็เป็นเพียงการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ดังนั้นกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงควรจัดกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควรมีคุณลักษณะในด้านมุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการ

ท่องเที่ยวที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ และมุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเปรียบพร้อมแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม มุ่งจ้างงานในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมรูปแบบที่น่าสนใจ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน ดังนั้นหลักการพื้นฐานของความยั่งยืนจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและจำเป็นต้องมีการทดสอบคุณลักษณะดังกล่าว

คลองโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ใน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวในช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม เนื่องจากเป็นช่วงที่มีกระแสน้ำเหมาะสมแก่การล่องแก่ง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เพราะการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเริ่มเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2540 และยังขาดการประชาสัมพันธ์ จึงทำให้บริเวณคลองโป่งน้ำร้อนยังมีสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ถูกทำลายจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการทำลายด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชนในพื้นที่ สาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาพื้นที่ศึกษาคคลองโป่งน้ำร้อนเพราะยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังไม่ถูกทำลาย จึงควรมีการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก่อนที่ทรัพยากรธรรมชาติจะถูกทำลายจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าอันอุดมสมบูรณ์ เกิดจากมนุษย์ร่วมกันทำลายระบบนิเวศให้สูญเสียประสบปัญหาจากจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ เพราะธรรมชาติที่ถูกทำลายจากการเหยียบย่ำ การบุกเบิกพื้นที่จากธุรกิจประเภทนี้ อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรอย่างเกินกำลัง ไม่มีมาตรการช่วยเหลือธรรมชาติให้ฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ก่อนที่ธรรมชาติในตำบลโป่งน้ำร้อนจะถูกทำลายไปอย่างยากที่จะให้มีสภาพวนคืนมาดังเดิม จึงเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และรักษา ระบบนิเวศให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด แต่ด้วยข้อจำกัดของป่าไม้ที่ลดลงส่งผลให้ระบบนิเวศถูกทำลายไปมากยิ่งขึ้น จึงมองข้ามปัญหาเหล่านี้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวไปไม่ได้

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายตัวมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะความต้องการในด้านการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าเดิม ความต้องการที่ขยายเพิ่มขึ้น มีความหลากหลายเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวและบริการที่จะได้รับการสร้างตลาดเป้าหมายขององค์กรธุรกิจ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมุ่งเน้นเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การขยายบริการด้านการท่องเที่ยวแตกต่างจากการขายสินค้าซึ่งมีผลผลิตเป็นตัวตน แต่การขยายการท่องเที่ยวเป็นการขายบริการหรือขายสินค้าไม่มีตัวตน สินค้าไม่มีตัวตนดังกล่าวไม่จำเป็นต้องซื้อล่วงหน้ามาไว้ที่ร้านขายสินค้าเหมือน

เช่น เสื้อผ้าหรือสินค้ามีตัวตนอื่น ๆ การจัดจำหน่ายสินค้าไม่มีตัวตนจะเกิดขึ้นเมื่อลูกค้าต้องการแล้ว ผู้ขายก็ส่งสินค้าส่งมอบแก่ลูกค้า

เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างเหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีตัวชี้วัดของความเหมาะสมอย่างไร ถ้าหากจะนำรูปแบบดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จะได้หรือไม่ และควรมีการปรับปรุงอย่างไรจึงจะนำมาซึ่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

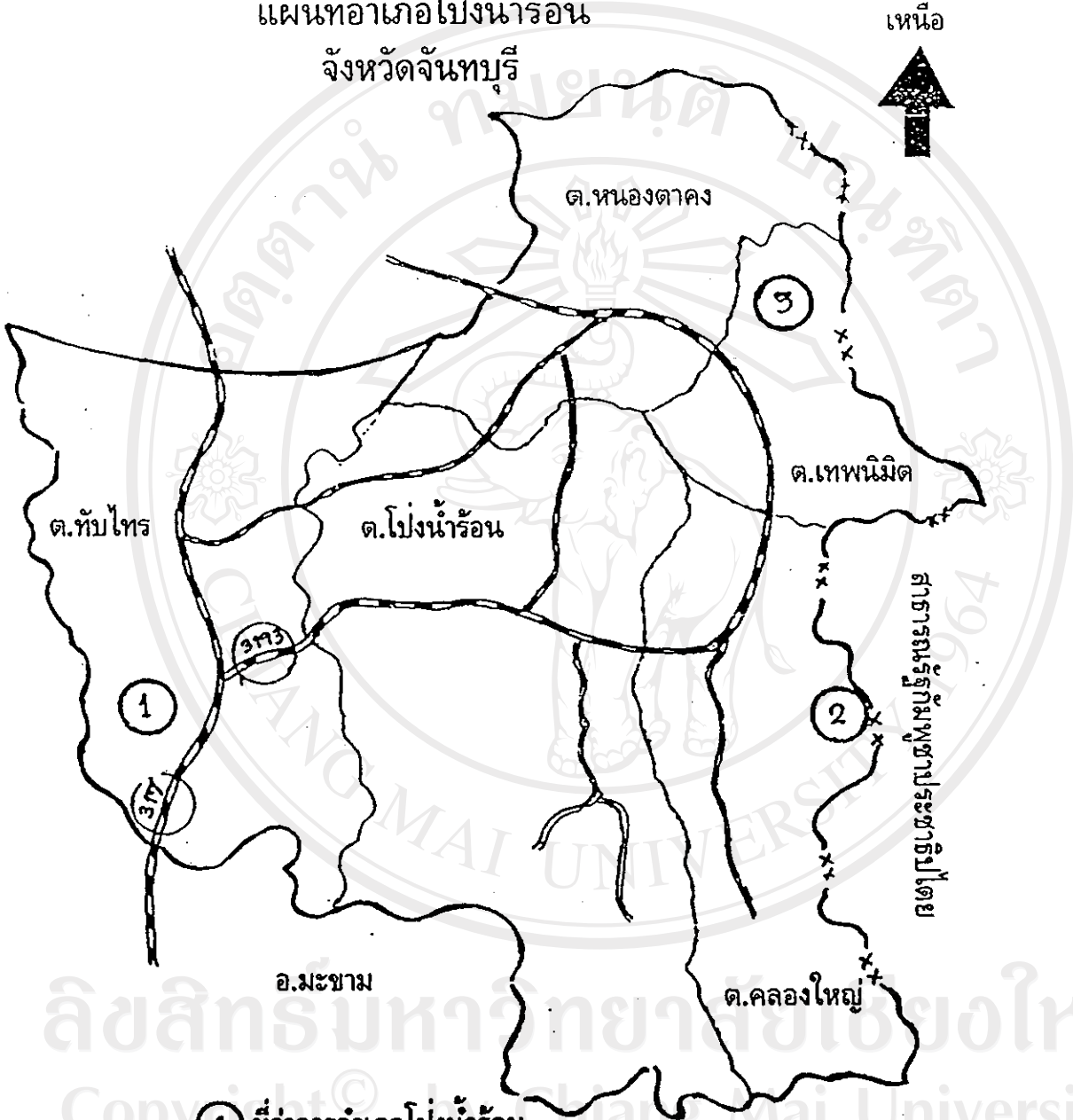
1. เพื่อศึกษาบริบททางด้านกายภาพ และสังคม ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี
3. แนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ครอบคลุมเฉพาะตำบลโป่งน้ำร้อน ของอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งประกอบด้วย ตำบล จำนวน 5 ตำบลด้วยกัน ได้แก่ ตำบลทับไทร ตำบลโป่งน้ำร้อน ตำบลหนองตากง ตำบลเทพนิมิต ตำบลคลองใหญ่ การล่องแพล่องที่คลองโป่งน้ำร้อนตำบลโป่งน้ำร้อน (ภาพที่ 1)

แผนที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

- ① ที่ว่าการอำเภอโป่งน้ำร้อน
- ② จุดผ่านแดนถาวร (ช่องผักกาด)
- ③ จุดผ่านแดนถาวร (ช่องบ้านแหลม)

ภาพที่ 1.1. แสดงแผนที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

เริ่มต้นที่คลองโป่งน้ำร้อน แล้วสิ้นสุดที่คลองเครือหวาย ซึ่งเป็นคลองที่มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเครือหวาย แนวล่องแก่งมีธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งสองฝั่งมีร่มรื่นเขียวชอุ่มไปด้วยสวนผลไม้และไม้หนานาพันธุ์ใช้เวลาในการล่องแก่งประมาณ 2 ชั่วโมง ระยะทาง 10 กิโลเมตร จากสภาพธรรมชาติดังกล่าวแล้วพื้นที่บริเวณคลองโป่งน้ำร้อนจึงเหมาะสมเป็นพื้นที่ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ได้กำหนดประเด็นเนื้อหาที่จะศึกษาดังนี้

1. บริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพสังคม และองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (3As) ซึ่งประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมสถานที่ในตำบลโป่งน้ำร้อน ย่อมแตกต่างกันไปตามความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่ม สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากจะทำท่องเที่ยววนวันขึ้น เส้นทางคมนาคมเข้าถึง (Accessibility) เส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงตำบลโป่งน้ำร้อน ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

2. ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน แบ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นปัจจัยในสังคมได้กระทำการเปลี่ยนแปลง หรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม การมีส่วนร่วมในการจัดการความเข้มแข็งภายใต้ชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นต้น ปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่อยู่ภายนอกตัวบุคคลหรือกลุ่มหรือชุมชนที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรค ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคน ชุมชนไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ได้แก่เครือข่ายภายนอก นโยบายของรัฐ ภาวะการณ์ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น และปัญหาที่เกิดจากความสามารถในการจัดการ หมายถึง ความสามารถการจัดการในด้านสถานที่ ความสามารถในการจัดการด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์การท่องเที่ยว การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยว การจัดระบบโครงสร้างและการดำเนินงาน เป็นต้น

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีคุณลักษณะดังนี้

ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ประกอบด้วย

ประการแรกความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัวย่อม เป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ปีละเท่าใด รับได้นานกี่วัน

ประการที่สองความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถในการรองรับของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนา เพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว โดยไม่สร้างปัญหาให้กับสังคมสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของคนในสังคมไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากร ปัญหาโสเภณี ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

และประการสุดท้ายความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าว ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรงซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปพื้นที่นั้นจะรับได้

การมีส่วนร่วมในการจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกิจกรรมทางการท่องเที่ยว จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

การจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับตำบลโป่งน้ำร้อน

4. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวของตำบลโป่งน้ำร้อนที่เน้นพื้นที่ทางธรรมชาติเป็นหลัก แต่ก็อาจพิจารณาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ สำหรับพื้นที่ธรรมชาติในเขตชุมชนโป่งน้ำร้อนมีความเกี่ยวข้องกับระบบสังคมวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวเพื่อให้ความรู้ การวางแผนการท่องเที่ยวต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และวางแผนในโครงการลักษณะการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้วต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ลักษณะการท่องเที่ยวโดยมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือความสามารถในการรองรับทางกายภาพ ความสามารถในการรองรับทางสังคม ความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยา การมีส่วนร่วมในการจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบแรก ความสามารถในการรองรับทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของตำบลโป่งน้ำร้อนที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัวย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ปีละเท่าใด รับได้นานกี่วัน

รูปแบบที่สอง ความสามารถในการรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคมของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในตำบลโป่งน้ำร้อนที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว โดยไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของคนในชุมชนโป่งน้ำร้อน ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากร ปัญหาโสเภณี ฯลฯ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

รูปแบบที่สาม ความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับตำบลโป่งน้ำร้อนจะได้รับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็น

แหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรงซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปพื้นที่ปิ้งน้ำร้อนจะรับได้

รูปแบบที่สี่ การมีส่วนร่วมในการจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนปิ้งน้ำร้อนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนปิ้งน้ำร้อน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการติดตามประเมินผล

และรูปแบบสุดท้ายคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับตำบลปิ้งน้ำร้อน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถได้รับประโยชน์และไม่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันต้องประสบกับความยากลำบาก โดยมีการกระจายรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง รวมทั้งไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนลดลง เพื่อที่จะให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลปิ้งน้ำร้อน การมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดขึ้นได้ทั้งด้านแรงงาน การเงิน ความคิด กำลังใจ ทรัพยากรและเวลาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินการ การแบ่งปันผลประโยชน์ หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของด้วยความรับผิดชอบและการติดตามและประเมินผล

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวในตำบลปิ้งน้ำร้อน ปัญหาในด้านธุรกิจท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชนในชุมชน ปัญหาที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน